

Datum 2020-05-20
Diarienummer 0538/20

Finansdepartementet

Göteborgs Stads yttrande över remiss från Finansdepartementet – Långtidsutredningen 2019, Huvudbetänkande (SOU 2019:65)

Göteborgs Stad har givits tillfälle att lämna yttrande över rubricerade remiss.

Kommunstyrelsen har vid sammanträde denna dag beslutat översända yttrande från M, L, C och KD (bilaga A), yttrande från S (bilaga B) och yttrande från V (bilaga C) som svar på Finansdepartementets remiss – Långtidsutredningen 2019, Huvudbetänkande (SOU 2019:65).

Vid behandlingen av ärendet i kommunstyrelsen antecknade Karin Pleijel (MP) följande till protokollet:

Miljöpartiet Göteborg avser att sända in sitt yttrande direkt till utredningen innan deadline 25/5-20.

Göteborg den 20 maj 2020
GÖTEBORGS KOMMUNSTYRELSE

Axel Josefson

Mathias Sköld

Yttrande angående – Remiss från Finansdepartementet - Långtidsutredningen 2019, Huvudbetänkande (SOU 2019:65)

Inkomstskillnaderna i Sverige har sedan mitten av 1990-talet ökat i Sverige. Långtidsutredningen presenterar olika scenarier som har föranlett de ökade inkomstskillnaderna. En viktig förklaring till de ökade inkomstskillnaderna är ökade kapitalinkomster. Kapitalinkomsterna har ökat mest i Göteborgs- och Stockholmsregionerna, vilket förklaras av de löpande kapitalinkomsterna så som räntor och aktieutdelning. En annan förklaring till ökningen är att inkomsterna i de lägre inkomstskikten inte har ökat lika snabbt som i de övre inkomstskikten. Detta har i kombination med höga bostadspriser bidragit till att öka segregationen i Göteborgs Stad.

Långtidsutredningen konstaterar att inkomstskillnaderna fortsatt kommer att öka fram till 2035 om inte åtgärder vidtas. I utredningen presenteras fyra olika scenarier för hur inkomstskillnaderna kommer att utvecklas till 2035. I alternativt scenario tre kan Göteborgs Stad se att en ökad sysselsättning bland utrikes födda med 10 procentenheter skulle leda till lägre inkomstskillnader 2035. Göteborgs stad anser att det tredje alternativt scenariot skulle bidra till att minska inkomstskillnaderna i staden.

En av slutsatserna i Långtidsutredningen är att statsbidragen behöver öka kraftigt mot bakgrund av den demografiska utvecklingen i landet. Utredningens beräkningar pekar på att statsbidragen behöver öka från 2,2 till 3,8 procent av BNP för att bibehålla nuvarande nivåer i välfärden och med oförändrade skatter. Kommunsvärdet kommer under många år framöver ha ekonomiska utmaningar. Göteborgs Stad menar att det är avgörande att de generella statsbidragen ökar och de riktade minskar.

Yttrande angående remiss från Finansdepartementet - Långtidsutredningen 2019, Huvudbetänkande (SOU 2019:65)

Yttrandet

Ojämligheten ökar. Sverige följer i detta avseende en internationell trend; västvärldens långvariga konsensus om blandekonomiska regleringar, aktiv finanspolitik, omfördelade skatter, kraftfullt löntagarskydd och offentliga skyddsnet har brutit samman. I vissa av de länder där utvecklingen har gått som längst – de angloamerikanska staterna intar en särställning – har arbetares och tjänstemäns reallöneutveckling varit negativ, inkomstbeskattningen blivit regressiv och samhällsklyftorna skenat. Sverige får inte fastna i samma fälla.

Nya vägval i rikspolitiken

Det offentliga åtagandet har förändrats i grunden under de senaste årtiondena. Regeringen Reinfeldt utgjorde på många sätt själva symbolbilden för det marknadsexperiment som Sverige har utsatts för. De borgerliga skattesänkningarnas fördelningsmässiga profil var starkt viktad till de rikaste folklagrens fördel, medan mindre bemedlade istället har fått se det offentliga välfärdsutbudet försvagas och arbetslösheten permanenteras på en högre nivå. Kommuner uppmanades att konkurransutsätta kärnverksamheten, staten avyttrade vinstbolag och byråkratin fortsatte växa på välfärdsledens bekostnad. Skolan fortsätter behandlas som en av näringslivets många branscher, och detta med allvarliga konsekvenser för likvärdigheten i utbildningssystemet och alla barns rätt till jämlika möjligheter i livet. För att stävja den orättvisa utvecklingen krävs politik, och detta särskilt i riksdagen, som vågar ta itu med den långvariga underfinansieringen av välfärden, förbättrar socialförsäkringssystemen och låter samhällets gemensamma resurser kvarstå samhällets gemensamma regi. Sedan regeringen Löfven tillträdde bedömer vi situationen som märkbart mer positiv, men den högerinriktade riksdagsmajoriteten förhindrar fortsatt att nödvändiga beslut tas.

Segregationen som yttersta ojämlikhet

Sverige tog under många år ett stort ansvar för det europeiska flyktingmottagandet. I takt med migrationsströmmarna och den fallerande integrationen har vi sett en framväxt av en både etnisk och klassmässig segregation, och detta särskilt i städer som Göteborg. Sedan 2015, när det klargjordes att övriga EU-länder inte avsåg att ta sitt ansvar för flyktingmottagandet, har Sverige – i bred konsensus – anammat en mer restriktiv och långsiktigt hållbar migrationspolitik. Detta minskar trycket på storstädernas utsatta områden och medger en chans för politiken att försöka vända utvecklingen. Samtidigt har Sverige fortsatt en närmast okontrollerad arbetskraftsinvandring, utan gedigen uppföljning och kontroll av arbetsvillkor, med lönedumpning och utsatthet som konsekvens. För att vända den ojämlika trenden behöver landet ha en långsiktigt hållbar migrationspolitik, en tydlig integrationspolitik – med språk och jobb i fokus – samt en åtstramad arbetskraftsinvandring.

De regionala skillnaderna accentueras

Skillnaden mellan rika och fattigare kommuner och landsdelar ökar. Konfliktytan mellan stad och land riskerar därför att öka med åren. Kommuner som Göteborg har visserligen högre skattekraft än medelkommunen, men har samtidigt mycket stora investeringsbehov i bostäder, välfärdslokaler och verksamheter som hör samman med en växande befolkning. Skillnader mellan kommuner måste hanteras utan att kommuner ställs emot varandra. Det riskerar annars att späda på problemet med att både se till sina nuvarande medborgare och nya inflyttande. Om storstäderna ska genom exempelvis finansiera glesbygden genom kostnadsutjämnningssystemet så kommer det följa krav att inte ta ett fördjupat ansvar när det gäller exempelvis migrationen där storstäderna idag har tagit det största ansvaret. Spänningen mellan stad och land är ett nationellt åtagande som måste hanteras med varsamhet.

Ökade kapitalinkomster spär på ojämlikheten

Ökade inkomstskillnader genom framför allt ökade kapitalinkomster innebär flera problem för den samhällena gemenskapen. Eftersom kapital tenderar att öka högre än den generella löneutvecklingen så kommer dessa skillnader bli att större i framtiden. Om en del av befolkningen har betydande kapitalinkomster, medan en annan del inte har det så kommer dessa grupper ha olika behov och krav på skatter och transfereringar. Man kommer även vara olika beroende av arbetsmarknaden, bostadsmarknaden och andra, för livsvillkorens avgörande, sektorer. Kapitalinkomsternas ökade betydelse kommer också innebära att ojämlikheten fortsatt drar iväg och att det aktiva lönearbetet ger mindre för individen, vilket är negativt ur en produktivitetmässig synvinkel och premierar ägande över arbete.

Den polariserade arbetsmarknaden

Vid sidan av kapitalinkomsternas ökade betydelse så riskerar arbetsmarknaden att skapa stora skillnader i livsvillkor. Lönebildningen genom industrins normerade löneökning har i stort fungerat väl och skapat den längsta ökningen av reallöner som Sverige har haft. Men skillnaden i arbetsvillkor är fortfarande stora mellan olika branscher. Timanställningar, ”gig-ekonomi”, automatisering och högre produktivitet inom industriproduktion och tjänsteproduktion riskerar att skapa grupper i samhället där man inte bara har längre lön utan även har längre veckoarbetstid, mindre fritid, mindre semester och sämre pension. Att utbildning måste löna sig och att utbildning ska ge hög ”avkastning” måste räknas i mer än i bara lön och livslön. Även arbetsmiljö, pensionsålder, livslängd och sjuktal är viktiga variabler att ta med om man ska tänka på utbildningens värde. Om olika branscher ska vara långsiktigt hållbara så måste livsvillkoren i olika branscher vara snarlika åtminstone när det kommer till saker som är centrala för gemenskapen i ett samhälle; fritid, semester och pension.

Välfärdens och transfereringarnas betydelse

Välfärdens framtida finansiering är en central angelägenhet för att få en utjämning i livschanser och levnadsvillkor. Det finns ingen anledning att tro att efterfrågan på offentlig konsumtion kommer att vara vitt skild från efterfrågan på privat konsumtion. Lika mycket som medborgare vill ha ökad levnadsstandard i form av nya teknikprodukter, nya kläder, fler restaurangbesök i och med att de får ökad inkomst så ökar också förväntningarna på att få bättre service vid vårdbesök, bättre omsorg till sin förälder, bättre utbildning till sina barn. Den offentliga konsumtionen behöver därför öka med BNP och omfatta minst 50% av BNP, antagligen lite högre givet investeringsbehovet.

Förutom välfärdens betydelse så är även transfereringarnas betydelse helt central för den intragenerationella rörligheten, vilket borde ha en mycket stor påverkan för en individs livsvillkor. Den intragenerationella rörligheten, dvs. möjligheten att kunna ”låna” pengar från sitt framtida jag i form av studiemedel, bostadsbidrag, a-kassa och även försörjningsstöd, är det största syftet med i princip hela socialförsäkringssystemet. Om ersättningarna är för låga och istället ersätts med sparande och stora kapitalinkomster så riskerar hela systemet att tappa i trovärdighet, med stora motsättningar i samhället som följd. Välfärdens finansiering och transfereringssystemets bevarande, men även utbyggnad, är därför en av vår generations största problem – och ett problem som måste lösas både i det korta och det långa loppet.

Yttrande angående – Remiss från Finansdepartementet - Långtidsutredningen 2019, huvudbetänkande (SOU 2019:65)

Långtidsutredningens huvudbetänkande fokuserar på ojämlikhet. I betänkandet analyseras olika förklaringar till de ökade inkomstskillnaderna. Betänkandet lyfter fram att ökade kapitalinkomster är en viktig förklaring till större inkomstskillnader. Det har gjort att de ekonomiska klyftorna kraftigt har ökat.

2017 uppgick de sammanlagda kapitalinkomsterna till närmare 400 miljarder kronor. Nästan 90% av dessa går till den tiondelen av de med de högsta inkomsterna. Betänkandet lyfter också att en annan förklaring till de ökade inkomstskillnaderna är att inkomsterna i de lägre inkomstskikten har ökat långsammare än medianinkomsten.

Som exempel kan nämnas att bara i Göteborg har inkomstskillnaderna sedan 2011 ökat kraftigt. Inkomsterna för den rikaste procenten i kommunen har ökat cirka tre gånger mer än för de med medelinkomst. Det betyder att de rikaste nu tjänar hela 11,4 gånger mer i månaden än en medelsvensson.

I utredningens betänkande framgår också att inkomstskillnaderna väntas fortsätta att öka. I basscenariot som presenteras beror de ökade inkomstskillnaderna på att kapitalinkomsterna, som är koncentrerade till toppen av inkomstfördelningen, förväntas öka snabbare än övriga inkomster. Samtidigt presenteras tre alternativa scenarier, men i samtliga av dem förväntas inkomstskillnaderna öka.

Utredningen pekar också på att skolan är den främsta institutionen för att främja social rörlighet. Utredarna menar att om skolan ska ha en utjämnande effekt på livschanser krävs att alla elever har tillgång till skolor av bra kvalitet.

Dock är det så att elever med svagare socioekonomiska förutsättningar ofta går i skolor med sämre kvalitet. Det gör att utjämnningseffekten blir mindre och får betydelse för skolresultaten. Det kan precis som utredningen säger i förlängningen innebära att alla inte får möjlighet att nå sin potential och det i sin tur kan leda till att den ekonomiska tillväxten minskar.

I utredningen konstateras att det finns stark koppling mellan ojämlikhet och flera sociala och folkhälsorelaterade indikatorer. Till exempel konstaterar man att ”*när ojämlikheten ökar tenderar skolresultat, förväntad livslängd, social rörlighet, psykisk ohälsa, droganvändning, tonårsfödslar, ohälsosam fetma och kriminalitet att utvecklas negativt. I ojämlika samhällen får klass och status ökad betydelse och påverkar hur vi människor i ett samhälle ser på varandra*”.

Utredningen konstaterar att mycket tyder på att inkomstskillnaderna kommer att fortsätta öka samt att det är svårt att avgöra vad det får för konsekvenser för skillnader i livsvillkor i stort i framtiden. För goda livsvillkor är även tillgången till en generell välfärd och offentlig service av stor betydelse. Med det menas till exempel offentligt finansierad utbildning, äldreomsorg och sjukvård av god (-och jämlik) kvalitet.

Efterfrågan på kommunal service kommer att öka framöver. Utredningen beskriver att med oförändrade kommunala skattesatser innebär det att statsbidragen till kommunsektorn behöver öka från 2,2 procent av BNP till 3,8 procent mellan 2018–2035.

Behov av kraftfulla åtgärder

Den ökade ojämlikheten har inte uppstått ur tomma intet utan är främst ett resultat av politiska beslut. Genom politiska beslut kan vi därför minska den ekonomiska ojämlikheten.

Sverige har idag ett skattesystem som omfördelar på ett sätt som gynnar de med redan höga inkomster. Detta går att förändra med en kraftfull och tydlig omfördelningspolitik som riktas mot välfärden och de grupper som har störst behov.

Sveriges låga skatter på kapital och förmögenheter är en viktig förklaring till varför vi har det minst omfördelade skattesystemet inom EU:s kärnländer. Utredningen pekar tydligt ut låga skatter på kapitalinkomster som en kraftigt bidragande orsak till den ökade ekonomiska ojämlikheten. De rikaste har ofta möjlighet att omvandla arbetsinkomster till lågt beskattade kapitalinkomster. Det innebär att de pengar som skulle kunna gå till att stärka välfärden, istället omfördelas till de förmögna.

Genom att höja skatter på kapital och förmögenheter, återinföra arvs- och gåvoskatten och återställa fastighetsskatten går det att finansiera satsningar på välfärden och samtidigt sänka skatten för låg- och medelinkomsttagare. På så sätt ökar jämlikheten samtidigt som de ekonomiska utmaningarna för att stärka välfärden omhändertas. Att bygga en stark generell välfärd kommer också leda till minskade skillnader i livsvillkor.

När det gäller skolan har utvecklingen de senaste decennierna gått åt fel håll. Forskning visar att betydelsen för vad elever har för bakgrund för

skolresultaten ökar. Skolan har gått från att utjämna skillnader till att istället förstärka dem.

Den ökade skolsegregationen beror i stor utsträckning på det fria skolvalet kombinerat med etableringsfrihet. Det har bidragit till att elever med goda förutsättningar för studier går i vissa skolor, tillsammans med elever med liknande bakgrund och förutsättningar. För att skolan ska kunna bidra till utjämnande av skillnader i livsvillkor måste det fria skolvalet avskaffas och fler kompensatoriska åtgärder beslutas. Åtgärderna som pekas ut i SOU 2020:28 "En mer likvärdig skola" är en bra början men vår bedömning är att det inte räcker.

Eftersom välfärdsstatens utjämnade insatser i huvudsak utförs av kommuner och regioner behöver deras ekonomiska förutsättningar stärkas. För att kommunerna inte ska behöva höja den kommunala inkomstkatten måste statsbidragen öka kraftigt. Idag står kommuner med ett välfärdsåtagande som till viss del är svårt att klara av utan att höja skatter. Kommuner och regioners skattebas utgörs av inkomstkatten som har en låg omfördelning faktor. Andra skattebaser bör utgöra en större andel av inkomsterna för kommuner och regioner för att inte motverka syftet med de åtgärder som måste vidtas för att säkra en kvalitativ välfärd.

Behovet av ökade inkomster leder naturligt mot skattehöjningar i kommuner och regioner. De kommuner som inte gör det blir tvingade att göra stora nedskärningar i välfärden, vilket får konsekvenser för invånarnas levnadsvillkor. Det krävs därför rejäl omfördelning av skattemedel framöver om kommunerna ska kunna ge offentlig service framöver samt kunna rekrytera den stora mängd personal som krävs för att möta den ökade efterfrågan av välfärd.